

MERZİFON İLÇESİ BAĞCILIĞI VE GELİŞTİRİLMESİ İÇİN YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bülent KÖSE^{1*}

Hüseyin ÇELİK¹

Burhanettin ONUR²

¹O.M.Ü. Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü

²Tarım İlçe Müdürlüğü, Merzifon

*e-mail: bulentk@omu.edu.tr

Geliş Tarihi: 07.10.2010

Kabul Tarihi: 28.03.2011

ÖZET: Eski bir yerleşim yeri olan Merzifon'da bağcılık uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. M.Ö. 8. yy.'da kurulmuş olan ilçenin iklim yapısı sofralık, özellikle şaraplık ve şıralık üzüm üretimine son derece elverişlidir. Ayrıca geçit bölgesinde olması, dört ana yolu bir birine bağlayan bir konumda bulunması ve sivil hava alanına sahip olması nedeniyle Merzifon son derece önemli bir merkez konumundadır. Bu yönüyle nakliye ve pazarlama konusunda çok şanslı görülmektedir. İlçede son yıllarda, kaliteli bir şaraplık üzüm çeşidi olan Merzifon Karası ile modern bağlar tesis edilmekte, yörede tekrar bağcılık bilinci oluşturulmaya çalışılmaktadır. Çalışmada Merzifon İlçesinin ekolojisi incelenerek, yörenin bağcılık potansiyeli ortaya konulmuş ve karşılaşılan sorunlara değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Merzifon, bağcılık, sorunlar, gelişmeler, çözüm önerileri.

STUDIES ON VITICULTURE IN MERZIFON DISTRICT AND ITS DEVELOPMENTS

ABSTRACT: Viticulture in Merzifon district, which is an old settlement established in the 8th century B.C., has been based on very ancient times. Climate and soil conditions in Merzifon are suitable for both table and especially for wine and juice grape growing. In addition, Merzifon district gains importance with its central location near to the highway crossing main cities and domestic airport. Hence, it seems to have some advantages for transporting and marketing organizations. In recent years, modern vineyards have been being established with a high quality wine grape cultivar, called Merzifon Karası, and growers have been being promoted to be aware of viticulture. In the present study, viticulture potential of Merzifon district under its ecological condition was investigated and possible solutions to problems were discussed.

Key Words: Merzifon, viticulture, problems, developments, suggested solutions.

1. GİRİŞ

Yurdumuzun gerek iklim, gerekse toprak şartları bakımından bağcılığa son derece elverişli bir kuşakta olması sebebiyle bağcılık halkın binlerce yıldır uğraşısı ve geçim kaynaklarından birini oluşturmuştur (Çelik ve Odabaş, 1991). Kültür asmasının (*Vitis vinifera* L.) anavatanı olan Anadolu'da bağcılığın tarihi M.Ö. 3500 yıllarına kadar dayanmaktadır. Çok değişik iklim özelliklerine sahip olması nedeniyle sofralık, kurutmalık, şaraplık ve şıralık olmak üzere bütün değerlendirme şekillerine uygun üzüm yetiştiriciliğinin yapılabildiği ülkemiz, çok geniş çeşit, tip zenginliği ve büyük bir gen potansiyeline sahiptir (Fidan ve ark., 1996).

Merzifon, Orta Karadeniz Bölgesinin Anadolu steplerine bakan ve iç kesiminde yer alan bir ilçedir. Kenti kuzeyden çevreleyen Taşan Dağlarının güney eteklerinde kurulu olan kent merkezi, konumu ve bulunduğu yerden kaynaklanan özellikleri nedeniyle, çok eski dönemlerden günümüze, yörenin önemli yerleşim merkezlerinden biri olma özelliğini sürdürmektedir. Merzifon Ovası, geniş anlamıyla Orta Karadeniz Bölgesi içinde bulunmakla birlikte, Samsun-Çorum çizgisinin ortalarına rastlayan 35°-36° doğu boylamıyla 40°36'- 40°55' kuzey enlemlerinin çevrelediği bir toprak parçasını kapsamaktadır. Merzifon'un denizden yüksekliği 710 m'dir. Ortalamalara göre; en yüksek nem % 76,7 ile Aralık ayında, en düşük nem ise % 62,4 ile Temmuz ayında

olduğu bilinmektedir. Yıllık ortalama nem oranı % 68,6'dır (Anonim, 2010a).

Merzifon Karası ve Mercan üzümü, yörenin kendi yerel üzüm çeşitleri olup; uzun yıllar bu çeşitlerle bağcılık yapılmıştır (Köse ve ark. 2004). Ancak bağcılığın zamanla eski önemini kaybetmesi nedeniyle bağlar yok olma aşamasına gelmiştir. Mevcut birkaç üretici dışında adeta üzüm yetiştiriciliğinden vazgeçilerek bağlar kaderine terk edilmiştir. Yaşlanarak verimden düşen ve Türkiye topraklarının hemen hemen tamamına yayılmış filoksera zararlısından dolayı ekonomik önemini kaybeden omcalar sökülerek diğer meyve türleri yetiştirilmeye başlanmış yada tarla tarımına terk edilmiştir. Merzifon bağcılığını, şarap fabrikalarının kapanması ve miras yolu ile paylaşımlar da olumsuz yönde etkilemiştir.

Ekolojik özellikler bakımından bağcılığa son derece elverişli olan ilçe büyük bir bağcılık potansiyeline sahiptir. İlçe'nin yerel üzüm çeşidi olan Merzifon Karası, kaliteli şaraplık bir üzüm çeşididir. Yıllarca ilçede bu üzüm çeşidiyle şarap üretimi yapılmıştır. Neredeyse, yok olmak üzere olan bu çeşit, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü'nce 21.05.1993'de tescil ettirilmiştir (Anonim, 2010b).

2. MERZİFON İLÇESİ İKLİMİ VE BAĞCILIK

Merzifon ilçesi bağcılığı açısından önemli olan ve uzun yıllar ortalamasına göre hesaplanan bazı iklim verileri Çizelge 1'de verilmiştir. İlçe ekolojisi;

sıcaklık, güneşlenme, yağış, nem, rüzgar ve don bakımından aşağıda değerlendirilmiştir. (Anonim, 2010a).

2.1. Sıcaklık ve güneşlenme süresi

Sıcaklık bir ekolojide bağcılık yapılabilmemesini belirleyen en önemli iklim parametresidir. Sıcaklık değerleri arasında birinci derecede ele alınması gereken yıllık ortalama ve düşük sıcaklıklardır (Kara ve Ağaoğlu, 1990). Bir ekolojide ekonomik anlamda bağcılık yapılabilmesi için, yıllık ortalama sıcaklığın 9°C'nin, en sıcak ay ortalamasının 18°C'nin, en soğuk ay ortalamasının 0°C'nin, yaz ayları ortalamasının 20°C'nin, gelişme dönemine (Kuzey yarımküre için 1 Nisan – 31 Ekim arası) ait ortalamasının ise 13°C'nin üzerinde olması gerekmektedir (Eggenberger et al., 1975; Vogt and Götz, 1977). Merzifon İlçesi iklim değerlerine bakıldığında, uzun yıllık ortalama sıcaklığın 11.4°C, en sıcak ay (Temmuz) ortalamasının 21.1°C, en soğuk ay (Ocak) ortalamasının 0.9°C, yaz ayları ortalamasının 20.3°C gelişme dönemine ait ortalama sıcaklığın ise 16.8°C olduğu görülmektedir. Bunlara ilaveten en soğuk ayın sıcaklık ortalamasının -2°C'nin üzerinde olması ve -4°C'nin altına düşmemesi

gerekir (Çelik ve ark., 1998). Çizelge 1.'den de görülebileceği gibi Merzifon ilçesinde yıllık ortalama sıcaklık 11.4 °C, en soğuk ay ortalaması (Ocak) -2.4 °C, sıcak aylar ortalaması 20.3 °C' dir. Merzifon ilçesinin etkili sıcaklık toplamı ise 1466.2 gün-derece olup (1 Nisan-31 Ekim arası) daha çok erkenci ve orta mevsim üzüm çeşitlerinin yetiştirilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca bir ekolojide bağcılığın yapılabilmesi için gerekli vejetasyon süresi en az 180 gün olmalıdır (Tukey and Clore, 1972). Merzifon ilçesinde vejetasyon süresi 210 gündür (1 Nisan-31 Ekim arası).

Bir yörenin bağcılık potansiyelini belirlemede kullanılan en önemli parametre "Etkili Sıcaklık Toplamı (EST)"dir. Bağcılığa elverişli etkili sıcaklık toplamının alt sınırı 900 gün derece (gd) olarak kabul edilmektedir (Eggenberger et al., 1975; Odabaş, 1984). Ekolojileri EST değerlerine göre sınıflandıran Winkler et al., 1974); 1401-1700 gd aralığını serin iklim olarak belirtmişlerdir. Çizelge 2'de Merzifon'da yetiştirilen bazı üzüm çeşitlerine ait etkili sıcaklık toplamı değerleri verilmiştir.

Çizelge 1. Merzifon ilçesinin 1975- 2009 yıllarını kapsayan ortalama uzun yıllar iklim değerleri (Anonim, 2010a)

İKLİM VERİLERİ	A Y L A R												YILLIK ORTALAMA
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
AYLIK ORT. SIC. (°C)	0.9	2.1	6.1	11.2	15.2	18.6	21.1	21.2	17.6	12.9	6.9	2.7	11.4
MAX. ORT. SIC. (°C)	12.1	15.2	21.9	26.2	29.3	32.7	35.0	35.2	32.6	27.6	19.9	14.4	25.2
MİN. ORT. SIC. (°C)	-2.4	-1.8	1.2	5.7	9.2	12.3	14.7	14.8	11.5	7.7	2.7	-0.5	6.3
ORT.RÜZ. HIZI (m/s)	0.8	1.1	1.2	1.3	1.3	1.4	1.9	1.8	1.4	0.9	0.7	0.7	1.2
ORT. GÜN. SÜRESİ	03:03	04:03	05:26	06:24	08:35	10:06	10:46	10:29	08:20	06:25	04:12	02:50	6:43
ETK.SIC. TOPLAMI	-	-	-	37.4	161.5	259.1	344.8	346.2	228.4	88.7	-	-	1466.2
ORT.YAĞ. MİK. (mm)	37.6	27.0	36.6	57.1	58.1	47.5	20.8	17.5	23.7	36.3	36.4	43.1	441.6
NİSBI NEM (%)	76.5	73.2	68.2	65.2	65.8	64.7	62.4	63.0	65.1	68.6	73.2	76.7	68.6

Çizelge 2. Merzifon'da yetişen bazı üzüm çeşitlerinin etkili sıcaklık toplamı değerleri (Köse ve ark.,2004)

Çeşitler	Uyanma Tarihi	Hasat Tarihi	EST (gün.derece)
Merzifon Karası	13 Nisan 2001	9 Eylül 2001	1388
Dişi Mercan	18 Nisan 2001	23 Eylül 2001	1422
Erkek Mercan	13 Nisan 2001	9 Eylül 2001	1388
Abalıkoca	13 Nisan 2001	10 Eylül 2001	1391
Kazova	18 Nisan 2001	9 Eylül 2001	1382
Amasyalık	12 Nisan 2001	5 Eylül 2001	1378
Horoz Yüreği	17 Nisan 2001	5 Eylül 2001	1372
Kırmızı üzüm	12 Nisan 2001	5 Eylül 2001	1378

Oraman (1970)'a göre, üzümlerin olgunlaşmasında, düzenli güneşlenme süresi de önem taşımaktadır ve asmanın yıllık güneşlenme süresi 1300 saatin altında olmamalıdır. **Çelik ve ark. (1988)**'na göre ise, bu değer 1500-1600 saatin altına düşmemesi gerekmektedir. Merzifon ilçesi için 35 yıllık iklim verileri incelendiğinde günlük ortalama güneşlenme süresinin 6 saat 43 dakika olduğu görülmüştür. Yıllık güneşlenme süresinin 2816 saat olduğu Merzifon bağcılık için ideal konumdur (Çizelge 1).

2.2. Yağış ve hava nemi

Mevsimlere düzgün dağılmak suretiyle 450-500 mm yağış bağlar için yeterli görülürken, asmanın yapraklı (gözlerin uyanmasından yaprak dökümüne kadar) olduğu dönemde 300-350 mm'lik yağışa ihtiyaç duyduğu belirtilmektedir. Başarılı bir susuz bağcılık için 300-600 mm yağış yeterlidir. (**Samancı, 1985; Çelik ve ark. 1998**). Bağcılık yönünden en faydalı yağışlar erken ilkbahar ve hasattan sonraki sonbahar yağışlarıdır. Ayrıca mantari hastalıkların oluşmasına imkan tanımayacak şekilde ben düşme döneminde yağın yağmurlar da üzümler için çok faydalıdır. Merzifon'da yıllık ortalama yağış miktarı 441.6 mm olup, yağışın yaklaşık %59'u gelişme döneminde düşmektedir. Çizelge 1'de de görülebileceği gibi yağışlar Kasım-Mart döneminde oldukça düzenli bir eğilim göstermektedir. Özellikle gelişmenin başladığı Nisan, Mayıs ve Haziran aylarında yağışların yoğun biçimde arttığı görülmektedir. Buna karşın Ağustos ayı 17.5 mm ile en az yağış alan ay olmaktadır.

Yağışların en az olduğu Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında hava nispi nemi sırasıyla %62.4, 63.0 ve 65.1'dir. Bu durum yörede külleme, mildiyö ve kurşuni küf gibi mantari hastalıklarla gelişme devresinde yoğun mücadele yapılması gerektiğini göstermektedir. Nitekim, ilçedeki bağların içinde ve etrafında gölge yapacak meyve ağaçlarının bol miktarda bulunması nedeniyle külleme zararı artmaktadır.

2.3. Rüzgar

Asmanın gelişme devresi boyunca 3-4 m/s'lik hızla esen hafif, fazla kuru ve nemli olmayan rüzgarlar omcada uygun bir su düzeninin sağlanması, havalanma, dölleme ve özellikle sofralık üzümlerde kalite açısından olumlu etkilere sahiptir. Buna karşın şiddetli rüzgârlar (10 m/s ve üzeri) omcanın su düzeninin bozulmasına, genç sürgünlerin kırılmasına, meyve tutumunun yeterli olmamasına ve olgunlaşma devresinde üzüm kalitesinin bozulmasına neden olmaktadır (**Çelik ve ark., 1998**). Tüm yıl boyunca 1.2 m/s'yi aşmayan rüzgar hızı bakımından Merzifon'da bir problem gözükmemektedir (Çizelge 1.)

2.4. Don

Bir ekolojide bağıcılığı sınırlandıran en önemli iklim faktörlerinden biri de don olaylarıdır. Sıcaklığın düşme ve etkili olma süresine bağlı olarak -12°C'de kış gözleri, -16°C'de 1 yaşlı dallar, -20°C'de kollar, -3.5°C'de açılmak üzere olan kış gözleri, -2.5 °C'de ise taze sürgünlerin zarar görmeye başlar (**Çelik ve ark., 1998**). Bunun yanı sıra, en soğuk ayın sıcaklık ortalaması -1°C'nin altında ise kış soğukları bağlar için ciddi anlamda bir zarar unsuru olarak kabul edilmektedir (**Prescott, 1965; Becker, 1985**). Çizelge 1. incelendiğinde Ocak ayı sıcaklık ortalamasının 0.9°C olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum ilçede bağcılık açısından kış soğuklarının bir sorun oluşturmadığı anlamını taşımaktadır.

Kış aylarında ve uzun süreli olarak hava sıcaklığı -22°C ile -26°C arasında bulunduğu yerlerde bağcılık yapılamaz (**Weaver, 1976**). İlçede, en düşük sıcaklık ortalaması 1985 yılı Şubat ayında -18.9°C olarak ölçülmüştür. Yörede Ekim ve Nisan aylarında da donlu günlere sıkça rastlanmaktadır. Nisan ayında başlayan vejetasyon döneminde ilkbahar geç donlarının bağlara zarar verebileceği görülmektedir (Çizelge 3).

Sonbahar erken donları ise yörede kısmen Ekim ayında görülmekle birlikte Kasım ayında başlamaktadır. Sonbahar erken donları başlamadan üzümler olgunlaştığından henüz dinlenmeye tam anlamıyla girmemiş yıllık çubuklara zarar verebilmektedir. Bilinçsizce yapılan gübreleme ve aşırı sulama omcaı vegetatif gelişmeye teşvik ettiğinden yeşil sürgünler pişkinleşmeden kışa girmekte ve zarar görebilmektedirler.

3. İLÇENİN BAĞCILIK DURUMU

Merzifon ilçesinde bağcılıkla uğraşan köyler Çizelge 4'de verilmiştir. Merzifon'daki bağcılığın %78.8'i merkezde ve merkeze bağlı köylerde yapılmaktadır. Tarım İlçe Müdürlüğü verilerine göre, Merzifon'da yaklaşık 87 dekar eski bağ alanı mevcut olup, bu bağların yaklaşık 30 dekarı telli terbiye sistemi ile kuruludur. Bağlar şehir merkezinde (Kocabağlar mevki), Kayadüzü kasabası, Karamustafapaşa, Çobanören, Gökçebağ, Karamağra ve Eymir köylerinde dağınık olarak bulunmaktadır. Eski bağlar 20-100 yaş arasında ve kendi kökleri üzerinde goble şekilli olarak yetiştirilirken, yeni kurulmuş ve çoğunlukla telli terbiye sistemi uygulanan bağlar 8-10 yaşlarındadır. Yörenin yerel üzüm çeşitleri olan Merzifon Karası ve Mercan, daha çok Karamustafapaşa köyü ile merkezdeki bağlarda yetiştirilmektedir. Merzifon ilçesi bağcılığında önemli bir yeri olan Karamustafapaşa köyündeki bağlar yok olmanın eşiğine gelmiştir (Çizelge 4.)

Çizelge 3. 1999-2009 yılları arası donlu gün sayısı (Anonim, 2010a)

Yıllar	Yıllara Göre Aylık Donlu Gün Sayısı											
	Aylar											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1999	12	14	4	1	-	-	-	-	-	1	10	17
2000	26	25	19	2	-	-	-	-	-	-	7	13
2001	19	17	3	-	-	-	-	-	-	-	11	14
2002	31	12	5	2	-	-	-	-	-	2	3	22
2003	8	22	21	4	-	-	-	-	-	1	5	16
2004	17	17	10	6	-	-	-	-	-	-	10	20
2005	18	17	13	6	-	-	-	-	-	-	8	15
2006	23	22	5	2	-	-	-	-	-	-	6	26
2007	20	21	11	5	-	-	-	-	-	-	6	18
2008	31	28	4	-	-	-	-	-	-	-	3	20
2009	20	9	18	6	-	-	-	-	-	-	4	10

Çizelge 4. Merzifon ilçesinde bağcılıkla uğraşan köyler ve üretim alanları (Anonim, 2010c)

Bucak Adı	Köy Adı	Alan (da)
Alıcık	Bulak	2.6
Alıcık	Diphacı	9.6
Alıcık	Eymir	1.2
Toplam (Alıcık)		13.4
Merkez	Gökçebağ	6.4
Merkez	Karamustafapaşa	13.1
Merkez	Merkez	40.9
Merkez	Sarıköy	3.2
Merkez	Kayadüzü	5.0
Toplam(Merkez)		68.6
Sarıbuğday	Pekmezci	5.0
Toplam (Sarıbuğday)		5.0
Genel Toplam		87.0

Yörede üreticiler özellikle yüksek getirisinden dolayı salamuralık yaprak eldesine önem vermektedir. Salamura yaprak için Kazova üzüm çeşidi yetiştirilmektedir. Bunun yanında üretilen üzümlerin %80'i aile ihtiyacını karşılamak amacıyla, %20'si ise sirke ve pekmez yapılarak değerlendirilmektedir. Eski bağlardaki verim 250 - 750 kg/da arasında iken, telli terbiye sisteminde kurulu bağlardaki verim ise 1-3 ton/da arasında değişmektedir (**Anonim, 2010b**).

Merzifon'da ilk kez 1998 yılında İlçe Tarım Müdürlüğü ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı katkılarıyla yeni çeşit tanıtımı ve bağcılığın geliştirilmesi amaçlı 5 yıllık bir proje hazırlanarak, modern bağlar kurulmaya başlanmıştır. Bağcılığı geliştirmek amacıyla Aksungur, Çobanören, Eymir, Karamağra, Kayadüzü ve Koç köylerinde 45 çiftçi ile 54 dekar alanda yeni ve modern bağ tesis edilmiştir. Dikimi yapılan 9000 adet fidan; Çavuş, Alphonse Lavêlleé, Hamburg Misketi, Kozak Beyazı, İtalia ve Cardinal çeşitlerinden oluşmakta olup, 7 dekar alanda telli terbiye sistemi uygulanmıştır. Beş dekar bağda ise telli sistem uygulanmadan üretime devam etmektedir. Üreticinin ilgisizliği nedeniyle ve tüm çabalarına

rağmen 42 da. bağ ise kurumuş ve üretim yapılamaz hale gelmiştir.

Tarım İlçe Müdürlüğü, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi ve Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi katkılarıyla yok olmak üzere olan Merzifon Karası üzüm çeşidini yaşatmak ve bağcılık bilinci oluşturmak amacıyla 2004 yılında "Merzifon Bağcılığı ve Geliştirilmesi" paneli düzenlenmiştir. İlçede bağcılığın geliştirilmesine yönelik ilk olarak 2005 yılı başında "Merzifon Üzüm Üreticileri Birliği" kurulmuştur. Birlik 37 üyesiyle faaliyetlerini yürütmektedir.

2005 yılında Amasya Valiliği Tarım ve Kırsal Gelişim Strateji Planı içerisinde yer alan proje kapsamında, ilk etapta 3500 adet 1103 Paulsen anacına aşılı Merzifon Karası ve Kalecik Karası üzüm çeşitlerine ait tüplü asma fidanları yöre üreticilerine dağıtılmıştır. 2006 yılında Amasya Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı kanalıyla Merzifon Karası üzüm çeşitlerine ait 25.000 aşılı köklü asma fidanı üreticilere dağıtımı gerçekleştirilmiştir. Merzifon Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme

Birliği, İlçe Tarım Müdürlüğü ve Üzüm Üreticileri Birliği olarak Merzifon Karası'nı geliştirme projesiyle ilgili çalışmalar devam etmektedir. Amasya Valiliğince hazırlanan Tarım Stratejik Planı çerçevesinde yürütülen proje gereğince her yıl Valiliğin temin ettiği ödenekle Merzifon Karası üzüm çeşidinden kurulu kalem damızlık bağ koruma altına alınmış, aşı kalemleri bu bağdan temin edilmeye başlanmıştır. Üç yıllık program sonunda büyük çoğunluğu Merzifon Karası olmak üzere; Mercan, Narince, Cabernet Sauvignon, Kalecik Karası gibi üzüm çeşidiyle kurulu modern bağ alanı toplam 288.5 dekar ulaşmıştır. Proje kapsamında stratejik plan içerisinde, önümüzdeki üç yıllık dönemde (2010-2012) 200 dekar alanda daha modern bağ tesis edilerek, toplam bağ alanının 500 dekara çıkarılması amaçlanmıştır.

2010 yılında İlçe Tarım Müdürlüğü kontrolünde, bölgenin en büyük modern bağı kurulmuştur. 60 dekar alanda, büyük bölümü Merzifon Karası olmakla birlikte; Cabernet Sauvignon, Narince, Boğazkere, Shiraz, Öküzgözü gibi kaliteli şaraplık üzüm çeşitlerine de yer verilmiştir. Bunun yanı sıra, Merzifon Tarım İlçe Müdürlüğü bağcılık yapan ve yapmak isteyen üreticilere fidan temini ve modern bağcılık teknikleri konularında eğitim vermeye devam etmektedir.

Çizelge 4. Merzifon İlçesi'nde kurulan modern bağ alanları (Anonim, 2010c)

Yıllar	Alan (da)
2006-2007	100
2007-2008	67
2008-2009	5
2009-2010	116.5
Toplam	288.5

4. KARŞILAŞILAN BAŞLICA SORUNLAR

Yöredeki bağların büyük bir kısmı eski bağlar olup, çoğu verimden düşmüş yaşlı bağlardır. Üreticilerin büyük bir kısmı asmayı yaprağı için tercih etmekte, bunun dışında ancak kendi ihtiyacını karşılayacak kadar üzüm üretimi yapmaktadır. Yüksek getirisinden dolayı salamura yaprak toplamak çok yaygın olup, bilinçsizce yapılan bu uygulama bağların verimden düşmesine ve ertesi yıl ki ürünün azalmasına sebep olmaktadır. Mevcut bağlar miras yoluyla bölündüğünden pek çoğu bakımsız kalmış, bağlar sökülerek tarla ya da meyve bahçesine dönüştürülmüştür.

Bölgede daha önce bağ tesis edilen alanlarda toprak analizleri yapılmamış, terbiye sistemleri tekniğine uygun olarak tesis edilmemiş ve gelişmiş anaçlarla bağ tesisi yoluna gidilmiştir. Bu bağlardaki budama ve bakım işlemleri Tarım İlçe Müdürlüğü elemanlarınca takip edilmedi. Yeni kurulan bağlarda sulama sıkıntısı olmamakla birlikte özellikle eski bağlar yeterince sulanamamaktadır.

Yöredeki bağların küçük alanlarda kurulmuş olması toprak işleme, gübreleme ve sulama gibi mekanize edilebilecek kültürel işlemlerin insan gücü ile yapılmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum iş gücüne olan ihtiyacı artırmakta ve maliyetleri yükseltmektedir.

4.1. Terbiye şekli ve budama

Merzifon'daki eski bağların yaklaşık %95'i goble şeklinde terbiye edilmiştir. Bu sistemin tesis maliyetinin düşüklüğü ve oluşturulmasının kolaylığından dolayı üreticiler tarafından benimsenmektedir. Ancak goble sistemle kurulu eski bağlar 1x1m dikim aralığıyla tesis edilmiş olup, dekar yaklaşık 1000 adet omca düşmektedir. Bu durum bitkilerin yeterince havalanamamasına ve mantari hastalıkların artmasına yol açmaktadır. Telli terbiye sistemleri ile uygun bir güneşlenme ve havalanmanın yanı sıra mekanizasyonun kolaylaşması ve verim artışı sağlanabilmektedir. Oysa sık dikim yapılmış bağlarda bu işlemlerin tümünde insan gücü ve küçük el makineleri kullanılmaktadır. Dolayısıyla maliyeti artırmakta, teknik ve kültürel işlemleri zamanında ve gereği gibi yapılamamaktadır. Yeni bağlar kısmen telli terbiye sistemiyle tesis edilmiş ancak destek sistemleri bilinçli olarak uygulanamamıştır. Yöre için en iyi terbiye sisteminin araştırılması ve üreticilerimizi bu sisteme yönlendirmek için mutlaka örnek bağların kurulması gerekmektedir.

Budama konusunda teknik bilgidensiz olan üreticiler geleneksel olarak bağlarını budamakta, bu da verim düşüklüğüne sebep olmaktadır. Vejetasyonun başladığı Nisan ayı içerisinde ilkbahar geç donlarının meydana gelmesi, zaman zaman bağlarda ürün kaybına sebep olmaktadır. Üreticiler geç donlardan korunmak için budamayı Nisan ayının ikinci haftasından sonra yapmaktadır. Yörede yetişen üzüm çeşitlerinde gözlerde uyanma Nisan ayının ikinci haftasından itibaren başlamaktadır. Ancak Mayıs ayı içerisinde nadiren de olsa don tehlikesi mevcuttur. Üreticiler tarafından dona karşı alınan tedbirler, sap saman ya da lastik yakma şeklindedir.

4.2. Sulama ve gübreleme

Ülkemizde bağların gübrenmesi ve imkanı olan bölgelerde sulanması konusunda üreticilerin yeterli bilgisi olmadığından çoğu zaman toprağın fiziksel ve kimyasal dengesi bozulmakta ve elde edilen ürünün de miktarı ve kalitesi düşmektedir. Yıllık toplam yağışın 300 mm'nin altında olduğu yörelerde sulama yapılmaksızın ekonomik olarak bağcılık yapılabilmesi mümkün görülmemektedir (**Çelik ve ark., 1998**).

İlçede yıllık toplam yağış miktarı 441.6 mm olmakla birlikte, vejetasyon döneminde düşen yağış miktarı ortalama 260.9 mm'dir (Çizelge 1.). Bu miktar, özellikle gelişme döneminde ihtiyaç duyulan 250-300 mm'lik yağış miktarı sınırında kalmaktadır. Verim çağındaki bağlarda ilkbaharda yapılan sulama dışında çok az üretici sulama yapmaktadır. Özellikle yaz aylarının kurak geçtiği yıllarda su sıkıntısı

arttığından sulama yapılamamaktadır. Eski bağlarda büyük çoğunlukla karıkla sulama uygulanmaktadır. 1998 ve sonrasında kurulan modern bağlarda damla sulama yapılmaktadır. İlçedeki 162.3 dekar bağ damla sulama sistemi ile sulanmaktadır.

Yöre çiftçisi gübrelemenin önemini bilmemektedir. Yapılan gübrelemeler daha çok kulaktan duyma ya da eskiden kalma alışkanlıklara göre yapılmakta, toprak analizine dayalı gübreleme yapılmamaktadır. 2009 yılında Merzifon Ziraat Odası bünyesinde Toprak ve Su Analiz Laboratuvarı kurulmuş olup çiftçilere destek vermektedir.

Yöre için uygun sulama zamanı ve gübreleme denemeleri başlatılıp sonuçlandırılırsa üreticilerimize çok yararlı olacağı kanaatindeyiz. Sulama, gübreleme, hastalık ve zararlılarla mücadele, yabancı ot kontrolü ve diğer kültürel işlemler maliyet artırıcı olduğundan yeterince yerine getirilmemektedir. Üreticiler genellikle sorunlarını Tarım İlçe Müdürlüğü teknik elemanlarına iletmekte ve yardım istemektedirler.

4.3. Zirai mücadele

Bağlarda genellikle külleme, mildiyö, kurşuni küf, bağ uyuzu, salkım güvesi gibi hastalık ve zararlılar görülmektedir. Üreticiler arasında genellikle toz kükürt kullanımının yaygın olduğu bölgede, hazır fungusit kullanımı yavaş yavaş artmakla birlikte henüz yaygın değildir. Bununla birlikte özellikle yeni kurulan bağlarda sıra aralarına sebze dikimi alışkanlığı yaygın olarak görülmektedir. Bu durum özellikle kırmızı örümcek zararını artırmaktadır. 2010 yılında ülke genelinde Haziran ve Temmuz aylarının yağışlı geçmesi nedeniyle, yörede hemen hemen bütün bağlarda mildiyö hastalığı ortaya çıkmıştır. Bu duruma hazırlıksız yakalanan üreticiler büyük oranda ürün kaybına uğramıştır.

5. BAĞCILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÖNERİLER

Merzifon İlçesi'nde yakın zamana kadar yöre insanının geçim kaynağını oluşturmuş olan bağcılığın tekrar canlandırılması amacıyla yapılan çalışmalar son yıllarda hız kazanmıştır. Özellikle yöreye ait bir çeşit olan Merzifon Karası üzüm çeşidi ile kurulu bağlar arttıkça, bağcılığa olan ilgi de günden güne artacaktır. Henüz başlangıç aşamasında olan çalışmalarla bölgede bağcılığa karşı talep oluşturulması arzulanmaktadır. Yeni kurulacak bağların sağlıklı ve verimli bitkilerden oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla mevcut bağlarda Merzifon Karası üzüm çeşidine ait klon seleksiyonu çalışmalarına derhal başlanarak, verimli klonların tespiti ve damızlık bağ oluşturulması hayati önem taşımaktadır.

Yörenin yerel çeşidi olan Merzifon Karası son derece kaliteli şaraplık bir üzüm çeşididir. Bölgede yapılacak toplantı ve yayınlarla bu üzüm çeşidi hakkında yöre halkı bilgilendirilerek yavaş yavaş talep oluşturulmaya başlanmıştır. Bölgeye uygun anaçların tespiti amacıyla bağ tesis edilecek alanlarda yapılacak toprak analizleri doğrultusunda anaç seçimi

yapılmalıdır. Bağcılığa meraklı ve istekli üreticiler seçilerek büyük alanlarda bağ tesisi yoluna gidilmelidir. Çeşitlerin budama istekleri tam olarak bilinmemektedir. Bu sebeple çeşitlerin göz verimliliklerinin tespiti, doğru budama uygulamalarının ve omca başına bırakılacak göz sayısının belirlenmesinde mutlak gereklidir. Ayrıca üretimi yapılacak üzümlerin işlenmesi amacıyla bölgeye işleme tesislerinin kurulması özendirilmelidir. Özellikle büyük alanlarda bağ kurmak isteyen üreticilere fidan temininde yardımcı olunmalı, fidanlar karşılıksız olarak ya da çok az miktarda çiftçi desteği sağlanarak temin edilmelidir. Bölgede fidan üretimi ve dağıtımı yapacak alt yapı sağlanarak istihdam ve kapasite artırmaya yönelik çalışmalar başlatılmalıdır.

Bölgede yapılan bağcılık çalışmalarında karşılaşılan sorunlardan bir tanesi de hobi amaçlı asma fidanı almak istemeleri, büyük çapta kurulan bağ sayısının yetersiz kalmasıdır. Bununla birlikte yöre halkı fidanları ücretsiz talep etmekte ya da eski bağlardan alınan çeliklerle bağ tesisi yoluna gitmektedir. Filokseranın tüm bölgelere bulaşık olduğu düşünüldüğünde halkın aşılı fidan kullanımı konusunda bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bunun yanında Merzifon Karası dışında kalan diğer sofralık ve şaraplık çeşitlerin deneme çalışmalarına hızla başlanmalıdır. Özellikle yörenin Etkili Sıcaklık Toplamı göz önüne alınarak, daha çok erkenci ve orta mevsim çeşitler uygun görülmektedir. Üreticilerin katılımının sağlandığı seminer ve eğitim faaliyetleriyle modern bağcılık tekniklerinin kazandırılması sağlanmalıdır. Üreticilerin modern bağ alanlarını ve bağcılıktaki son gelişmeleri yerinde görebilmeleri amacıyla bağ bölgelerine teknik geziler düzenlenmeli, bağ bozumu şenliklerine katılımları sağlanmalıdır. Kaliteli ve pazar değeri yüksek üzüm üretiminin yüksek getiri sağlayacağı konusunda üreticiler bilinçlendirilmelidir.

6. SONUÇ

Merzifon bağcılığının geliştirilmesi ve eski günlerine tekrar geri dönebilmesi, bağcılığın layık olduğu yerini alabilmesi için öncelikle eski bağlar Amerikan asma anaçlarına aşılı fidanlarla yeniden tesis edilmeli ve telli destek sistemleri uygulanmalıdır. Çünkü, bölgede filokseradan sonra en büyük problem aşırı nemden dolayı külleme ve mildiyö hastalıklarının omcalara zarar vermesidir. Bu açıdan bölgeye uygun üzüm çeşitlerinin dikilerek yetiştirilebilme imkanları sağlanması, aynı zamanda kurulacak bağlarda modern bağcılık teknikleri uygulamalı olarak bölge çiftçilerine tanıtılmalı ve benimsetilmesi gerekmektedir. Bölgeye uygun Amerikan asma anaç veya anaçları tespit edilmeli, seleksiyonla belirlenen klonlar bu anaçlar üzerine aşılanarak yetiştiricilik yapılmalıdır. Ekim ayı içerisinde zaman zaman yaşanan sonbahar erken donları henüz olgunlaşmamış çubuklara zarar vermektedir. Bu sebeple anaç tespitinde kuvvetli gelişen anaçlardan daha ziyade üzerindeki çeşidi erken

olgunlaştıran asma anaçlarının denemesi gerekmektedir.

Yörede bağ kurulacak alanlar belirlenmeli ve bu alanların bağcılığa uygun koşullar taşıyıp taşımadığı tespit edilmelidir. Bağcılık yapacak kişilerin ilgili kişiler olması istenmelidir. Üretimin amacı meraktan çok gelir elde etmek olmalı bu nedenle bağ tesis edilecek alanlar 10 dekardan az olmamalı ve buna uygun alanlar seçilmelidir. Merzifon Karası yanında yöreye uygun ve pazarlaması kolay diğer sofralık ve salamuralık çeşitler de denenmelidir. Bağ kuracak kişilere özellikle fidan alımında destek verilmeli, en azından fidan temininde karşılıksız ya da uzun yıllara yayılan geri ödeme kolaylığı getirilmelidir. Üreticilerin en büyük merakı üretimi yapılan üzümlerin nasıl ve hangi fiyatla pazarlanacağıdır. Bu konuda büyük firmaların katkıları sağlanmalıdır. Üretilen üzümleri işleyecek tesisler kurulmalı, pazarlama ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve bu konuda üreticiye sorun yaşatılmamalıdır.

Bölge üreticisinin gelir seviyesini artıracak, yöre halkına istihdam sağlayacak önemli bir tarım kolu olan bağcılığın özendirilmesi amacıyla gerekli çalışmaların bir an evvel yapılarak büyük çapta bağların kurulması gerekmektedir. Mevcut bağların korunması ve iyileştirilmesi amacıyla üreticilerin bağcılık teknikleri hakkında bilgilendirilmesi, üretimin ve kalitenin artırılması açısından son derece önemli olacaktır.

7. KAYNAKLAR

- Anonim, 2010 a. Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü kayıtları, Ankara.
- Anonim, 2010b. Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü, Meyve ve Asma Çeşit Listesi, Tescilli Çeşitler, Ankara (<http://www.ttsm.gov.tr>)
- Anonim, 2010 c. Merzifon Tarım İlçe Müdürlüğü kayıtları.
- Becker, N. J., 1985. Site Selection for Viticulture In Cooler Climates Using Local Climatic Information. Oregon State Univ. Tech. Public. 7628, Corvallis, Or.: 20-34.
- Çelik, H., ve Odabaş, F. 1991. Kastamonu Bağcılığı ve

- Burada Yetiştirilen Bazı Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerinde Bir Araştırma. OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi, 6 (1-2):1-12.
- Çelik, H., Ağaoğlu, Y. S., Fidan, Y., Maraslı, B., Söylemezoğlu, G. 1998. Genel Bağcılık. Sun Fidan A. Ş. Meslek Kitapları Serisi: 1, Ankara. 253 s.
- Eggenberger, W., Koblet, W., Mischler, M., Schwarzenbach, H., Simon, J. L., 1975. *Weinbau*. Verlag Huber and Co. A. G., Frauenfeld. 187 s.
- Fidan, Y., Yavaş, İ., Göktürk, N. 1996. Othello Üzüm Çeşidinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi. Gıda, 21 (1) : 35-39.
- Kara, Z. ve Ağaoğlu, Y.S. 1990. Tokat Yöresinde Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerinde Araştırmalar. Ankara Üniv. Fen Bilimleri Enst. Yayınları (Doktora Tezi). 318 s. Ankara.
- Köse, B., Odabaş, F., Çelik, H. 2004. Merzifon' da Yetiştirilen Bazı Yöresel Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özelliklerinin Belirlenmesi Üzerine Bir araştırma. OMÜ Zir. Fak. Dergisi, ,19(1):26-30
- Odabas, F., 1984. Iğdır Ovası Bağcılığı ve Burada Yetiştirilen Üzüm Çeşitlerinin Ampelografik Özellikleri Üzerinde Araştırmalar. Doğa, Türk Tarım ve Ormancılık Dergisi, 8(1): 57-65
- Oraman, M. N., 1970. Bağcılık Tekniği I. A. Ü. Zir. Fak. Yayın No: 415, Ankara. 240 s.
- Prescott, J.A.,1965. The Climatology of The Vine (Vitis vinifera L.) The Cool Limits of Cultivation. Trans. Roy. Soc. S. Aust. 89: 523.
- Samancı. H.. 1985. Bağcılık. TAV Yayınlan No.10 Kocaelik Yayınevi. İstanbul.
- Tukey, R.P. and Clore, W.J., 1972. Grapes Their Characteristics and Suitability for Production in Washington. Coop. Ext. Serv., College Agric. Washington State Univ. Pulman E.B. 635, 12 p.
- Vogt, E., Götz, B. 1977. *Weinbau*. Verlag Eugen Ulmer. Stuttgart. 452 s.
- Weaver R.J., 1976. Grape Growing. Davis, University of California, Department of Viticulture and Enology.
- Winkler, A.J., Cook, J.A., Kliwer, W.M. and Lider, L.M., 1974. General Viticulture. Univ. Calif. Press. Berkeley and Los Angeles, 710 p.